

P. ROSSANO, G. RAVASI, A. GIRLANDA, *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, Edizioni Paoline, 1988, ss. XXII + 1738.

Edizioni Paoline wyspecjalizowały się ostatnio w publikacji pożytecznych słowników podręcznych z różnych dziedzin teologii i nauk humanistycznych. Otrzymaliśmy w ten sposób: *Nowy słownik encyklopedyczny teologii moralnej* (już 7. wydanie), *Nowy słownik teologiczny* (4. wyd.), *Mały słownik biblijny* (5. wyd.), *Nowy słownik duchowości* (4. wyd.), *Nowy słownik liturgiczny* (3. wyd.), *Nowy słownik mariologiczny* (2. wyd.) i kilka innych. Wśród nich ukazał się *Nowy słownik teologii biblijnej* — praca zbiorowa 36 znanych biblistów włoskich i 5 zagranicznych, pod kierunkiem bpa Pietro Rossano, rektora Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie i biskupa pomocniczego Rzymu dla duszpasterstwa kultury, ks. Gianfranco Ravasio, profesora egzegezy starotestamentalnej na wydziale teologicznym w Mediolanie oraz o. Antonia Girlandy SSP, profesora em. w Papieskim Wydziale Teologicznym „San Bonaventura” w Rzymie.

Słownik obejmuje 166 haseł monograficznych w porządku alfabetycznym i 35 haseł odnośnikowych. Hasła zostały opracowane bardzo starannie: każda księga biblijna posiada obszernie omówienie historyczno-literacko-teologiczne, postaci biblijne, kategorie i zagadnienia literackie, teologiczne i metodologiczne, pojęcia i idee. Każde hasło zaopatrzone odpowiednią bibliografią.

Słownik ma charakter popularnonaukowy, mogą z niego korzystać i bibliści, i duszpasterze, i świeccy. Bardzo pomocny skorowidz analityczny.

Zwraca uwagę staranna edycja: format 13 x 22 cm, druk na papierze indyjskim, twarde oprawa w futerał.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

M. LURKER, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*. Tłum. bp Romaniuk. Poznań 1989.

Literatura biblijna w Polsce została wzbogacona o kolejne tłumaczenie obcojęzycznej pozycji typu słownikowego, które po *Słowniku teologii biblijnej* (red. x. Léon-Dufour, Poznań—Warszawa 1985³) i *Słowniku Nowego Testamentu* (X. Léon-Dufour, Poznań 1986²) — tym razem dotyczy obrazów i symboli w Piśmie świętym. Stało się to za sprawą ks. bpa Kazimierza Romaniuka, który dokonał tłumaczenia III wydania (I wyd. — 1973 r.) książki Manfreda Lurkera, *Wörterbuch biblischer Bilder und Symbole*, München 1987³.

Manfred Lurker — jeden ze współczesnych egzegetów zachodniemieckich — swoją działalność naukową poświęcił na dogłębne poznawanie znaczeń licznych symboli, obrazów, przerośni, cyfr, mitów i legend, które czytelnik Biblii może dostrzec niemalże na każdej jej stronie. Świadczy o tym bibliografia prac M. Lurkera, która dotyczy przede wszystkim tych zagadnień i związanych z nimi problemów. Wystarczy tu wspomnieć choćby: *Symbol, Mythos und Legende in der Kunst*, Baden—Baden 1974; *Der Baum in Glauben und Kunst*, Baden—Baden 1976; pracę zbiorową pod redakcją tegoż autora: *Wörterbuch der Symbolik* Kröners Taschenbuchausgabe 464, Stuttgart 1979; *Der Kreis als Symbol*, Tübingen 1981; *Alder und Schlange. Tiersymbolik im Glauben und Weltbild der Völker*, Tübingen 1983. Przeglądając zaś literaturę, dotyczącą pojęcia symbolu w Biblii (nie bez znaczenia jest w tym względzie, wspólna praca M. Lurkera, W. Biesa i H. Schneidera: *Bibliografie zur Symbolik, Ikonographie und Mythologie*. Internationales Referateorgan. Jahrgang 14, 1981, Baden—Baden 1981), odnosi się przekonanie o wielkim zainteresowaniu ową tematyką.

Jak zostało zaznaczone w przedmowie przez M. Lurkera, III wydanie pracy — o które opiera się omawiane tłumaczenie — zostało ubogacone o 32 nowe hasła. W ten sposób słownik wyjaśnia 258 pojęć symboli i obrazów zawartych w Biblii. W poszczególnych hasłach został zastosowany poczwórny układ problemu. W pierwszej części danego obrazu czy symbolu, zostało zarysowane zwięźle wprowadzenie do omawianego fenomenu. Autor wyjaśnia, z czym się kojarzy dane słowo w potocznym, tradycyjnym rozumieniu, a także — w zależności od hasła — wspomina o jego znaczeniu w starożytności (np. Grecja, Egipt, Rzym, Babilonia, Persja, Mezopotamia), jak również o odniesieniu danego słowa do licznych bóstw starożytnego Wschodu. Dwie następne części dotyczą wyjaśnienia poszczególnych obrazów, symboli i przerośni w Biblii. Autor dokonuje wyboru najważniejszych tekstów Pisma świętego, by w oparciu o nie wyjaśnić dany obraz lub symbol najpierw w Starym Testamencie, po czym przenieść go na Nowy Testament.

Ostatnia, czwarta część danego hasła zawiera krótkie informacje o oddziaływaniu biblijnych obrazów i symboli na twórczość sławnych Ojców Kościoła, wielkich świętych, o wpływie na systemy filozoficzne czy też prądy historyczne. Autor ukazuje ponadto zastosowanie danego terminu w sztuce kościelnej, zarówno starożytnej jak i nowożytnej, wschodniej i zachodniej, co pomaga zrozumieć liczne ornamenty architektoniczne i ikonograficzne. Na sam koniec czwartej części, słownik prezentuje zastosowanie danego obrazu i jego wykorzystanie w liturgii a także w ascetyce.

Szczególą zaś zaletą *Słownika obrazów i symboli biblijnych* jest zamieszczenie danych bibliograficznych, odnośnie omawianego wcześniej obrazu czy symbolu, co stanowi pomoc dla dalszych poszukiwań i rozwiązań problemu. Ogólnie rzecz ujmując, słownik staje się z jednej strony pewnego rodzaju ogólnym „vadamecum” dla początkujących w danym zagadnieniu, z drugiej zaś strony otwiera się dla tych, którzy z racji swoich szczególnych zainteresowań chcą pogłębić naukowe dociekania. W tej materii, słownik służy pomocą nie tylko biblistom i teologom, ale także patrologom, historykom, biografom jak również tym, którzy zajmują się starożytną architekturą, ikonografią, malarstwem czy w ogóle — sztuką.

Słownik może również stać się narzędziem w apostołacie biblijnym, jeśli tylko zechcemy zachęcić i doprowadzić wiernych do lektury Starego i Nowego Testamentu.

Kraków

JACEK STRYCZEK

The New Jerome Biblical Commentary. Ed. R. E. BROWN, J. A. FITZMYER, R. E. MURPHY. Wyd. G. Chapman 1990, ss. XLVII + 1484.

Ukazało się nowe, drugie wydanie jednotomowego komentarza do całego Pisma św. w języku angielskim. Pierwsze wydanie (JBC) ujrzało światło dzienne w 1968 r. Przedmowę do niego napisał kard. A. Bea. Do drugiego wydania (NJBC) przedmowę napisał kard. C. M. Martini, arcybiskup Mediolanu, b. rektor Biblicum.

Drugie wydanie zostało zmienione w stosunku do pierwszego w dwóch trzecich. Doszły nowe osiągnięcia różnych dyscyplin biblijnych i nowi autorzy: jest wyliczonych 74 współpracowników komentarza! Zespół edytorski tworzy trzech wytrawnych egzegetów północnoamerykańskich: Reymond Brown SS, specjalista z Nowego Testamentu, Joseph A. Fitzmyer SI, prof. emeryt., specjalista od zwojów kumrańskich i inskrypcji aramejskich, oraz Roland E. Murphy, OCarm, który specjalizuje się w dziedzinie literatury mądrościowej.

NJBC zawiera nie tylko najnowsze dane egzegezy biblijnej, ale będąc komentarzem katolickim odznacza się otwartością ekumeniczną. Przeglądając opasły tom NJBC, wydany na doskonałym papierze, o czytelnym charakterze druku, mimo znacznej objętości nie wazącej wiele, wzdycha się jednocześnie do czegoś podobnego w naszym języku.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL